

2. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 384 с.

3. Про приватизацію державного майна : Закон України від 04.03.1992 № 2163-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-12/ed20040311#Text>.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина : у 2 ч. / під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. Київ : Форум, 2001. 942 с.

5. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : Юрид. практика, 2003. 924 с.

Шаблій Ірина Вікторівна,

слухач магістратури ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВПЛИВАЄ НА КВАЛІФІКАЦІЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Кваліфікація кримінальних правопорушень має надзвичайно важливе значення, тому що саме відповідна правова оцінка конкретного суспільно небезпечного діяння породжує наслідки різного рівня, які мають своє відображення у багатьох сферах суспільного життя.

У теперішній час в Україні надзвичайної актуальності набуває дослідження проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені в особливих умовах, пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації та в період воєнного стану в Україні. Вчинення цих правопорушень в обумовлений час та в певній обстановці негативно позначається на національній безпеці України, а також її обороноздатності. Отже, дослідження проблематики особливостей кримінальної відповідальності в умовах правового режиму воєнного стану та бойовій обстановці, має підвищену актуальність.

У зв'язку із введенням воєнного стану по всій території України були прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс України (ККУ), посиливши кримінальну відповідальність за ряд злочинів в умовах воєнного стану. Одними з цих законів є ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» № 2113-IX та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 3 березня 2022 року. Відповідним рішенням законодавця,

що віддзеркалює соціальний інтерес до захисту суверенної України, є визнання випадків вчинення окремих кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану особливо кваліфікованими (тяжкими та особливо тяжкими) з установленням більш суворого покарання. Необхідно розглянути більш детально значення вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану як обставину, яка обтяжує покарання або впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, а також з якою метою були внесені такі зміни [1].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 №3 89-VIII станом на 23.04.2022, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Законом України № 2117-IX від 3 березня 2022 року внесено зміни до ККУ щодо посилення відповідальності за кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні майнові кримінальні правопорушення, які завжди становили значну частину всієї кримінальної статистики в Україні – крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем [4].

Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану, є особливо кваліфікованим складом кримінального правопорушення. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років [2].

Аналогічні зміни від 8 березня 2022 року передбачені й за грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата й заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (корупційне кримінальне правопорушення), які вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Всі ці кримінальні правопорушення кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК) як особливо кваліфіковані. Іншим Законом України № 2113-IX, що також набув чинності 7 березня 2022 року,

викладено в новій редакції ст. 111 та 113 КК, які передбачають кримінальну відповідальність за державну зраду та диверсію [3].

Таким чином, в умовах воєнного стану при кваліфікації особливо кваліфікованих кримінальних правопорушень передбачено значно більші покарання. Призначаючи покарання за кваліфіковані й особливо кваліфіковані склади кримінальних правопорушень, суд ураховує всі інші пом'якшуючі або обтяжуючі обставини, крім тих, які є ознаками такого складу. Наприклад, якщо крадіжка в умовах воєнного стану за цією ознакою вже кваліфікована за ч. 4 ст. 185 ККУ, то вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану – вдруге не враховується як обтяжуюча обставина, бо воно вже враховано при кваліфікації. Це правило передбачено ч. 4 ст. 67 ККУ.

Щодо всіх інших кримінальних правопорушень, по яких подібних кваліфікованих складів (вчинення в умовах воєнного стану) в ККУ спеціально не передбачено, – то в разі їх учинення, вони кваліфікуються як звичайно – за відповідною статтею або частиною.

Так наприклад, наразі не передбачено подібного кваліфікованого складу за шахрайство (ст. 190 КК). Частини 2-3 цієї статті передбачають інші кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади (повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому – ч. 2; у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки – ч. 3; в особливо великих розмірах або організованою групою – ч. 4) [2]. Однак, як уже зазначалося, якщо суд визнає особу винною за вчинення такого злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану – це враховується при призначенні покарання. Тобто покарання – буде ближчим до максимальної межі, передбаченої відповідною статтею.

Законом України від 03.03.2022 було посилено кримінальну відповідальність за мародерство у широкому значенні цього терміну (не тільки за мародерство як воно визначено самим ККУ у статті 432 – викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, а й викрадення поза межами поля бою і майна не тільки загинувших чи поранених). Таке розширення юридичного контексту мародерства має підґрунтя у Положенні про закони і звичаї війни на суходолі, що є додатком до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року. Так, відповідно до статті 28 цього Положення мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється. У контексті Закону України № 2117-IX мародерством у широкому розумінні, окрім визначених у статті 432 ККУ діянь, слід вважати також присвоєння майна цивільного населення будь-якими особами, у тому числі російськими військовими, у районах

вогневого ураження, тимчасової окупації або проходу військ, а також саме з використанням умов воєнного або надзвичайного стану. Щодо ознаки вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану привертає увагу те, що законодавець вживає дещо різні поняття в ст. 67 ККУ – «з використанням умов воєнного або надзвичайного стану», а в нових кваліфікуючих ознаках ст. 185, 186, 187, 189, 191 – «в умовах воєнного стану» [4].

У нових редакціях статей 111 (державна зрада), 113 (диверсія) ККУ також уживається поняття «в умовах воєнного стану». Водночас Закон України № 2113-IX, яким ці статті викладено в новій редакції має назву «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану». Тобто застосовано поняття «дія режиму воєнного стану». Тож, судовій практиці належатиме визначити, чи є ідентичними поняття «з використанням умов воєнного стану» та «в умовах воєнного стану». При цьому буде визначено, чи будь-яке вчинення злочину в період дії режиму воєнного стану буде утворювати кваліфікуючу ознаку конкретного злочину чи обтяжуючу обставину за ст. 67 ККУ. Наприклад: умисне побутове вбивство в місцевості, де немає воєнних дій – хоча і вчинене в період дії режиму воєнного стану, однак не є використанням умов воєнного стану. Щодо такого злочину цієї обтяжуючої обставини немає. Навпаки ж, державна зрада або диверсія, навіть у місцевості, у якій до цього немає воєнних дій – учиняється в період дії режиму воєнного стану. Такі кримінальні правопорушення очевидно пов'язані з воєнним станом (адже йдеться про зраду на користь ворога або про диверсію в його інтересах). Тому щодо цих кримінальних правопорушень умова воєнного стану є кваліфікуючою ознакою незалежно від місця їх учинення [1].

Щодо майнових кримінальних правопорушень, хоча законодавець і вживає ту саму ознаку «в умовах воєнного стану», тут не завжди буде простежуватися зв'язок із воєнним станом. Вчинення майнового кримінального правопорушення в умовах воєнного чи надзвичайного стану може мати місце, наприклад, у районах вогневого ураження, тимчасової окупації або проходу військ, а також і поза межами згаданих районів. Наприклад, учиненим в умовах воєнного стану слід уважати такі викрадення чужого майна, які вчинені щодо осіб, які переміщуються у більш безпечні регіони України чи щодо їх майна, щодо майна, осіб, які тимчасово залишили житло без контролю для укриття в безпечному місці. Якщо ж викрадення відбулося хоча й під час дії режиму воєнного стану, але поза межами зазначених вище

районів та без будь-якого використання умов воєнного стану, то навряд чи доцільно застосовувати відповідну кваліфікуючу ознаку та ознаку, що обтяжує покарання [1].

Отже, підводячи підсумки, доречно визнати, що обидва згаданих вище Закони України від 3 березня 2022 року дозволяють встановити більш справедливую кримінально-правову реакцію держави, у тому числі на численні задокументовані діяння російських військових, які обкрадають покинуті людьми будинки, грабують магазини та цивільне населення. Винна особа з метою полегшення вчинення кримінального правопорушення використовує найбільш несприятливий для суспільства час, тяжкі обставини та умови, в яких опинилося суспільство, що свідчить про підвищений ступінь суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, які вчиняються в умовах воєнного стану. Саме тому покарання для осіб, визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень в період воєнного стану, суд буде призначати з урахуванням цієї обтяжувальної обставини, тобто вид і розмір призначеного покарання буде наближеним до максимальної межі, передбаченої КК України.

Список використаних джерел

1. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. *PRAVO.UA*. URL: <https://pravo.ua/voie№№yi-sta№№-iak-obstavy№a-iaka-vplyvaie-№a-kvalifikatsiiu-zlochy№u-ta-pryz№ache№№ia-pokara№№ia/>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.